

Smrtna kazen — stanje in perspektive za njeno odpravo

Dušan Cotić*

Če pustim ob strani vsa razmišljanja o tem, da s smrtno kaznijo družba ničesar ne rešuje, ker pač mrtvega ne more več obuditi, po Marxu pa nima pravice kaznovati koga zaradi tega, da bi ustrahovala druge, se sprašujem predvsem, s kakšno pravico nalagamo breme izvršitve ljudem, ki sploh niso ničesar zagrešili.

Katja Vodopivec

1. V literaturi o smrtni kazni poredko najdemo tako sintetičen izraz protislovij, ki spremljajo smrtno kazen kot sankcijo za kršenje pravil v družbi, pa naj pristopamo k temu vprašanju s filozofskega, sociološkega, politološkega stališča, ali pa z različnih aspektov starejše in sodobne kazenske politike, kot je to izrazila ob različnih priložnostih naša znamenita kriminologinja, predvsem pa velika humanistka, prof. dr. Katja Vodopivec.¹ To je bil tudi povod, da se v zvezi z njenimi razmišljanji ozremo na problematiko smrtne kazni, ki se v času njenega življenjskega in ustvarjalnega jubileja ponovno pojavlja v žarišču zanimanja domače, še zlasti pa mednarodne javnosti.

Bilo bi preveč pretenciozno, če bi se spustili v širšo analizo filozofskih, oziroma etičnih izhodišč, ki so vezana na kazen nasploh in na smrtno kazen posebej, čeravno gre za področje soočanja dveh temeljnih etičnih pristopov kazni — retributivnega in utilitarističnega. S temi protislovnimi vprašanji so se ukvarjali in se še vedno ukvarjajo ugledni filozofi, sociologi, ob njih pa tudi kriminologi, ki si prizadevajo z ugotovitvami empiričnih raziskovanj vsestransko osvetliti vse vidike obstoja in uporabe smrtne kazni in v zvezi s tem prepričati o svojih ugotovitvah in stališčih družbene dejavnike odločanja.²

Zgodovina smrtne kazni kaže, kljub pomembnim nihanjem glede njenega obstoja in obsega uporabe, ki jih pogojujejo politične, kulturne,

* Dušan Cotić, diplomirani pravnik, doktor znanosti.

¹ Ob petnajstletnici Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, RKK, 1969, št. 4; glej tudi K. Vodopivec, Razvoj abolicionističnih pobud v SFRJ, v okviru razprave: Odprta vprašanja v zvezi s smrtno kaznijo, Pravnik, Ljubljana, 1985, Vol. 40, št. 5—7, str. 253.

² Igor Primorac, Prestup i kazna (rasprave o moralnosti kazne), Beograd, 1978; Ljubo Bavcon, Etična in socialnopolitična vprašanja v zvezi s smrtno kaznijo, Pravnik, Ljubljana, 1985, Vol. 40, št. 2—7, str. 242—246.

pogosto pa tudi ideološko ali religijsko motivirane okoliščine, težnjo po njenem omejevanju, oziroma postopnem ukinjanju. Vendarle pa ta kapitalna sankcija obstaja tudi v sodobnih razmerah civilizacije, tudi v dobi povečane zaščite človekovih pravic in upoštevanja integritete in človeškega življenja kot temeljnih človekovih vrednot, v večini držav oziroma družbenih skupnosti, kljub temu, da smrtni kazni vedno bolj odrekajo družbeno koristne učinke. Pri tem se kot najpogosteje poudarjana »kvaliteta« smrtne kazni navaja generalno-preventivni učinek, ki temelji na strahu pred povračilom: tako se filozofske razprave o smrtni kazni prenašajo na praktično kriminalnopolitično področje in izzivajo konfrontacije med pristaši smrtne kazni in njenimi nasprotniki ne le v krogih politikov, kriminologov, članov zakonodajnih forumov, temveč v širših družbenih krogih, zlasti v krogih intelektualne mladine, književnikov, javnega mnenja, in humanistično orientiranih gibanj.

2. Kot je znano, najdejo pristaši utilitaristične razlage učinkov smrtne kazni opravičilo za prizadevanje skrajnega zla in trpljenja v družbeno koristnih učinkih kazni, in še posebno smrtne kazni; v onemogočanju nevarnemu zločincu, da stori novi zločin; v zastraševanju možnih storilcev zločina in v zvezi s tem v vzgojnem učinku na družbo. Domnevajo, to predpostavko pa tudi stalno poudarjajo in branijo, da bodo morebitni zločinci v strahu pred kaznijo odstopili od izvrševanja zločina. Za pristaše »retributivne teorije« zgoraj navedeni utilitaristični argumenti za obstoj smrtne kazni niso sprejemljivi. Retribucija, menijo, tudi kadar gre za kapitalno kazen, temelji na moralni pravici in dolžnosti da nekoga kaznujemo, pri čemer mora biti kazen »pravična« in sorazmerna teži storjenega zločina, do česar je upravičen tudi sam prestopnik. Po »postkantovcih« je kazen hkrati tudi negacija zločina. Zato privrženci retributivne teorije, ki so ob tem praviloma tudi indeterministi, pri zoperstavljanju abolicionizmu izhajajo iz svojih argumentov, ki so moralne narave.

Na drugi strani nasprotniki smrtne kazni, izhajajoč iz temeljne človekove pravice do življenja, postavljajo v prvi plan surovost in okrutnost smrtne kazni, njeno nepreklicnost in izjemno negativne učinke na javnost, ki jih v teoriji imenujejo tudi brutalizacija družbenega okolja. Ob tem abolicionisti dokaj uspešno zanikajo zgoraj poudarjene moralistične pristope

smrtni kazni — zlasti glede načela pravičnosti v zvezi z uporabo kazni, za katerega je tudi K. Marx poudaril, da je nedeljivo, »kajti če je dolžnost države postopati pravično, potem mora to početi na vseh področjih svoje dejavnosti. Če so torej družbeni odnosi nepravični, potem ‚pravično‘ kaznovanje lahko pravzaprav služi ohranjanju nepravice«. Pri zoperstavljanju »utilitaristom« uporabljajo abolicionisti tudi izsledke niza empiričnih raziskovanj, ki zanikajo, kot bomo kasneje nekoliko bolj podrobno razložili, tudi koristnost smrtne kazni za družbo s stališča generalne prevencije zločina.³ Menimo, da takega argumenta retencionistov, kot je varčnost, ki jo dosežemo z izvrševanjem smrtne kazni, »ker zločinec ne je državnega kruha in ne troši družbenega denarja med prestajanjem dolgotrajne kazni zapor«, ni potrebno posebej komentirati, čeprav ga retencionisti poudarjajo.⁴

3. Navedeni argumenti za, oziroma proti smrti kazni, predstavljajo področje silovitih sporov že več stoletij, še zlasti pa od tedaj, ko je v trenutku prevladovanja razsvetljenstva nad avtoritativno absolutno monarhijo Cesare Bonesana, Marchese di Beccaria, izrazil svoje ideje o kazni, še posebno o smrti kazni, v svojem zgodovinskem delu leta 1764. Pred tem uporabi smrtne kazni niso tako učinkovito oporekali, v času njene množične rabe in v danih družbenoekonomskih razmerah pa take ideje tudi niso mogle najti plodnih tal. Smrtna kazna je bila inštrument popolne oblasti, civilne in cerkvene, čeprav so cerkvena sodišča prepuščala izvrševanje smrtne kazni laičnim sodiščem, po mučenju in izsiljenem priznanju, tudi za dejanja religiozne narave. Kaže se spomniti, da so smrtne kazni kot sredstvo zaščite družbe pred tistimi, ki želijo nasilno uničiti drugega in družbeno ureditev, branili npr. tudi Montesquieu v *De l'esprit de lois* (1748)⁵ in Emile Durkheim, ki je trdil, da se s to kaznijo utrjuje zavest skupnosti.

Tako stanje na področju konfrontacije stališč in argumentov, ki so jih silovito poudarjali in branili, ob ustreznih razpravah in preučevanjih, zlasti na angloameriškem govornem in civiliza-

³ O argumentih proti smrti kazni glej Ivan Janković, *Smrt u prisustvu vlasti*, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1985, str. 12—29.

⁴ Ernest van den Haag, *In Defence of the Death Penalty*, *Criminal Law Bulletin*, Vol. 14, str. 67.

⁵ Knjiga 12, IV. poglavje.

cijskem področju (o čemer pričajo stotine zvezkov in desetine raziskav), je privedlo znamenitega kriminologa Thorstena Sellina do sklepa, da je spor glede smrtne kazni pravzaprav metafizično vprašanje, ki izziva emocionalne razprave zaradi konfliktnih čustev. Treba bi bilo, kot pravi znani kriminolog, dejansko prepričati drugo stran, da nima prav, ker bi le na ta način lahko problem uspešno razrešili.⁶ Prav to so poskušali storiti mnogi raziskovalci.

4. Izhajajoč iz družbene zahteve in želje po preverjanju poudarjenih oziroma zanikanih argumentov za abolicijo oziroma obstoj smrtne kazni, so znameniti sociologi in kriminologi pričeli poglobljeno raziskovati posamezne predpostavljene učinke smrtne kazni. Pri preverjanju argumentov za retribucijo so raziskave javnega mnenja močno nihale znotraj posameznih segmentov socialne strukture populacije. Lahko rečemo, da je nižji socialni sloj sprejemal argumente retribucionistov, se opredeljeval za smrtne kazni in poudarjal načelo pravičnosti, zasnovano v bistvu na talionu, medtem ko je bilo drugače z intelektualnimi in na to problematiko poklicno vezanimi strukturami prebivalstva. Veliko več pa je bilo poskusov preverjanja, torej potrjevanja ali zavračanja, generalnopreventivnih učinkov smrtne kazni, utemeljenih na zastraševanju zaradi njene uporabe. Raziskovalci, sociologi in kriminologi, so se zares intenzivno ukvarjali s tem problemom, čeprav so pogosto v raziskovanju vstopali kot prepričani abolicionisti, in so si pri tem prizadevali ostati nepristranski raziskovalci, ki želijo dobiti čim zanesljivejše odgovore na zgoraj postavljena vprašanja.⁷

Ker morajo biti raziskave o zastrašujočem učinku smrtne kazni predvsem primerljive, saj je potrebno primerjati število izvršenih »kapitalnih dejanj«, zlasti umorov ob oteževalnih

⁶ *Capital Punishment*, UN Crime Prevention and Criminal Justice Newsletter, Dunaj, 1986, št. 12—13, str. 6. (V nadaljnjem tekstu ta bilten označujemo kot UN CPCJ Newsletter.)

⁷ O trendih in osnovnih vsebinah raziskovanj o smrti kazni glej: *Main Trends in Research on Capital Punishment 1979—1983*, UN CPCJ Newsletter, str. 54—62. Gre za poročilo inštituta UN v Rimu (UNDSRI), ki so ga pripravili U. Zvekić, F. Saito in N. Ghirlando. To poročilo, dopolnjeno z novimi podatki, zaključeno z letom 1985, je bilo prikazano na mednarodnem seminarju o smrti kazni, ki je bil v Siracusi (Italija) od 18.—22. maja 1987.

okolščinah, v času pred in po ukinjanju smrtne kazni, je jasno, da so se taka raziskovanja pojavljala predvsem na področjih, kjer je bila smrtna kazen ukinjena, oziroma na tistih, kjer v daljšem časovnem obdobju ni bila uporabljena. Mogoče je kajpak raziskovati tudi druge vidike obsega in strukture kriminalitete, izražene v najtežjih oblikah, z ali brez uporabe smrtne kazni, toda raziskave so se najpogosteje usmerile na raziskovanje soodvisnosti med smrtno kaznijo in pojavnostjo najtežjih oblik umorov. Taka raziskovanja, ki jih je spremljalo osvetljevanje še drugih vidikov v razmerju do smrtne kazni, na primer število kapitalnih obsodb glede na raso in spol, so delali zlasti v Združenih državah Amerike, ki predstavljajo tudi izjemno ustrezen teren za take študije, glede na to da gre za razmeroma izenačeno kulturno okolje, kot tudi glede na okoliščino, da je v dvanajstih državah ZDA smrtna kazen ukinjena, od tega v šestih državah v nekaj zadnjih desetletjih. Upoštevati moramo tudi začasni moratorij za izvrševanje smrtne kazni v ZDA, ki je povezan s preučevanjem ustavnosti smrtne kazni glede na določila Ustave ZDA in ustreznih federalnih enot. Znano je, da je Vrhovno sodišče ZDA s tesno večino (z enim glasom razlike) kasneje omogočilo uporabo smrtne kazni in njeno izvrševanje nad več sto obsojenci, ki so na to odločitev čakali več let,⁸ ob tem pa je dalo priložnost raziskovalcem, da v določenem nepretrganem daljšem obdobju preverijo odvisnost obstoja, oziroma ukinjanja smrtne kazni in obsega najtežjih zločinov, ki so kaznivi s smrtno kaznijo. Dejansko so to priložnost tudi izdatno izkoristili.

Treba je ugotoviti, da so raziskovalci pretežno enoglasno potrdili, da ni znanstvenih dokazov o zastrašujočih učinkih smrtne kazni glede na kazniva dejanja umora, oziroma nasilja s premišljenim smrtnim izidom, za ta dejanja pa se v praksi ameriških sodišč smrtna kazen tudi izreka. Čeravno so se v ameriški raziskovalni praksi pojavljali tudi drugačni pristopi k raziskavam (raziskovanje javnega mnenja o učinkih smrtne kazni, o stališčih do retribucije, ekonomskih stroškov, povezanih z izvrševanjem

dolgotrajnih kazni odvzema prostosti, ipd.), so taka raziskovanja ostala v senci raziskovanja učinkov zastraševanja s smrtno kaznijo. Dejali smo že, da je predpostavka o učinkih zastraševanja s kapitalno kaznijo zlasti v političnih, strokovnih in parlamentarnih razpravah, najpogostejši argument za ohranjanje smrtne kazni v zakonodaji, oziroma v sodni praksi. Na te učinke največ da tudi povprečno javno mnenje, ki meni, da je mogoče z zaostrovanjem kazni in kazenske politike sodišč zmanjšati obseg kriminalitete, posebej s smrtno kaznijo pa zaščititi življenje, integriteto in druge temeljne družbene vrednote. Kot smo že poudarili, se v tak pristop k temu vprašanju vklaplajo tudi ideje o retribuciji in talionu.

Ponovno je treba poudariti, da so znanstveniki s svojimi raziskovanji v sodobnih socio-ekonomskih in civilizacijskih razmerah ovrgli prepričanja Benthama in Feuerbacha, ki sta trdila, resda v družbenih okoliščinah prejšnjega stoletja, da človek, ki izvršuje zločin, razumsko primerja dobiček in tveganje, izgube (stroške) in dobiček (zaslužek), oziroma možno kazen. Sodobna raziskovanja, zlasti iz obdobja šestdesetih in sedemdesetih let, ne potrjujejo učinkov zastraševanja s smrtno kaznijo, čeprav so tudi znanstveniki, ki dopuščajo možnost obstoja določenih učinkov smrtne kazni. Pri tem so najpogosteje raziskovali učinek obstoja smrtne kazni v sami zakonodaji (de jure), kar je izzvalo določene kritike zaradi uporabljenega metodološkega pristopa k raziskovanju. To je pogojevalo nove pristope k raziskovanju, ko so preučevali zastrašujoči učinek samega izvrševanja smrtne kazni v določenem obdobju po eksekuciji. Nazadnje so prišli do podobnih rezultatov kot pri preučevanju zastrašujočih učinkov predpisane smrtne kazni, da namreč ukinjanje smrtne kazni ni vplivalo na povečanje obsega preučevane kriminalitete.⁹ Obstajajo celo trditve, da je bilo mogoče po ukinitvi smrtne kazni oziroma njenega izvrševanja zaslediti zmanjšanje števila umorov. Zato se lahko strinjamo s sklepom, da niti ena študija vredna pozornosti in znanstvene reputacije ni ugotovila zastrašujočega učinka smrtne kazni v zvezi z umori.¹⁰

⁸ Vrhovno sodišče ZDA je leta 1972 oporekalo uporabi smrtne kazni, toda ponovno je dovolilo njeno uporabo po dopolnitvah zakonov in ustav federalnih držav, ki so ohranile smrtno kazen. Glej: The Death Penalty and the State Constitutional Rights in the United States of America, prispevek H. A. Bedau v UN CPCJ Newsletter, str. 19—24.

⁹ Günter Kaiser, Capital Punishment in a Criminological Perspective, UN CPCJ Newsletter, str. 14.

¹⁰ Richard O. Lempert, Desert and Deterrence: an Assessment of the Moral Basis of the Case of Capital Punishment, Michigan Law Review, Vol. 79, No. 6, 1981; Ivan Janković, op. cit. str. 31—46;

Dodajamo, da je šlo samo za raziskovanja o smrtni kazni v razmerju do polnoletnih oseb, saj je a priori sprejeto, da je uporaba smrtne kazni pri mladoletnikih nezdržljiva s človekovimi pravicami in pridobitvami sodobne civilizacije.

5. Čeprav rezultatov raziskovanja učinkov smrtne kazni s stališča njihovega vpliva, predvsem v smeri abolicije smrtne kazni (zlasti je mogoče take vplive pričakovati v razvitejših okoljih in v krogih izobražene populacije), nikakor ne smemo podcenjevati, prav tako ne smemo zanemariti in podceniti pri najširši populaciji globoko vkorenjenih prepričanj, ki se odražajo tudi v stališčih politikov in nosilcev oblasti, da v določenih najhujših kriminalnih situacijah, predvsem pri raznovrstnih nasilnih dejanjih z masovnimi ali večkratnimi smrtnimi posledicami, samo smrtna kazen predstavlja ustrezno družbeno reakcijo na izvršeni zločin ali teroristično dejanje. Na taka stališča v veliki meri vpliva tudi sodobni porast terorizma in nasilja nasploh. Strah za lastno varnost in varnost svojih najbližjih je velika psihološka oziroma čustvena ovira abolicionizmu tudi v sodobnih življenjskih razmerah. Ta prepričanja imajo dolgo zgodovino in dokaj kompleksno sociološko kulturološko podlago. Pri tem prav tako ne smemo zanemariti tradicije in vpliva nekaterih radikalnih in fundamentalističnih religij, saj je znano, da so utemeljitelji vladajočih religij,¹¹ kakor je zapisano tudi v svetih knjigah, računali s telesnimi kaznimi in smrtno kaznijo kot reakcijo za kršenje družbenih in religiozних pravil, in sicer predvsem z uporabo talionskega načela.¹² Še danes so vplivi religije izjemno prisotni v nekaterih deželah, zlasti tistih, ki neposredno uporabljajo šerijatsko pravo, oziroma se drže korana. Te dežele s svojim nazadnjaškim pristopom k vprašanju smrtne kazni predstavljajo zaradi svoje izključnosti, čeprav taka ocena izziva v prisotnosti globokega, včasih pa tudi fanatičnega religioznega prepričanja pri ortodoksnih muslimanih iskreno in ognjevito reakcijo, skoraj nepremostljivo prepreko morebitnemu oblikovanju univerzalnih priporočil ali

Thorsten Sellin, *The Death Penalty: Retribution or Deterrence*, UNAFEI (Inštitut Združenih narodov za Daljnji Vzhod), Zbornik št. 13/1977, str. 41–52 (cit. po UN CPCJ Newsletter); Günter Kaiser, op. cit. str. 14.

¹¹ Thorsten Sellin, UN CPCJ Newsletter, str. 5.

¹² Ivan Janković, op. cit. str. 82–84.

pravnih instrumentov glede ukinjanja oziroma selektivnega omejevanja smrtne kazni.¹³

Gledano historično niso tako daleč niti časi množičnih eksekucij heretikov, čarovnic in drugih odpadnikov od vere in cerkve v drugih religiozних in kulturnih okoljih, kar je bilo zlasti značilno za XVI. in XVII. stoletje, predvsem v deželah, kjer je prevladoval nauk Luthra in Calvinova, ki sta se zavzemala za neposredno uporabo biblijskih kazni, vključno s smrtno kaznijo. Treba pa je upoštevati tudi ekspanzijo smrtne kazni nad drobnimi tatovi, vzroke za to pa je treba iskati, ob spodbudi religiozних nauk, v spremenljivih socialnih pogojih: zaradi povečevanja števila prebivalstva, zmanjšanega povpraševanja po delovni sili, oziroma kot posledica fevdalnega terorja in vse bolj ostrega razrednega boja. Vsi ti dejavniki so povzročali, da je bila smrtna kazen najpogosteje uporabljena kazen za najraznovrstnejša kazniva dejanja. Taka vsakodnevna podoba sodne prakse je bila značilna tja do prevlade razsvetljenstva, ki ni bilo le duhovno gibanje meščanstva proti absolutizmu in dogmatizmu, temveč tudi socialni, kulturni in politični obrat, ki je temeljil na filozofiji zdravega razuma. To je povzročilo, da so razsvetljski vladarji spodbujali ideje za omejevanje ali celo ukinjanje smrtne kazni. Zgodovinski korak so glede tega storili v Toscani, kjer je bila leta 1765 smrtna kazen ukinjena. V Avstriji je bila smrtna kazen ukinjena leta 1788, v času vladanja Jožefa II., podoben pa je bil odnos do smrtne kazni tudi v času pruskega cesarja Friedricha II. in ruske cesarice Katarine II. Kljub temu pa so revolucionarni dogodki, ki so pretresli Evropo, zlasti v Franciji ob koncu XVIII. stoletja, zavrli abolicionistično gibanje in izzvali reakcijo, ki je povzročila ponovno uvajanje smrtne kazni. Vendar pa pri tem ni bilo mogoče odpraviti dosežkov buržoaznih revolucij, ki so se kazali v težnji po ukinjanju arbitrarnosti in samovolje in uvajanju zakonitosti, dasiravno v razmerah avtoritarne klime tega obdobja, ki je povzročila zaostrovanje represije, toda tudi omejevanje

¹³ Po koranu se smrtna kazen obvezno uporablja za vrsto kaznivih dejanj iz kategorij »El Hodud«, »Al Kisas« in »Al Tazir«. Gre tudi za nekatera kazniva dejanja, ki so izginila iz sodobne kazenske zakonodaje (prešuštvo, homoseksualnost ipd.). V zadnjem času je več dežel uvedlo smrtno kazen za hujše oblike zlorabe mamil (Iran, Irak, Malezija, Singapur, Egipt, Mauricius, Brunei, Indonezija, Sri Lanka, Tajska, Alžirija, Turčija, Saudska Arabija, Jordanija, Kuvajt in Sirija).

smrtne kazni na nekaj kapitalnih dejanj. Ob takih težnjah ponovnega zaostrovanja represije so se v XIX. stoletju krepila tudi abolicionistična gibanja, na čelu katerih so ob podpori socialistov stali liberalci, ki so obravnavali ukinjanje smrtne kazni kot svoj zelo izpostavljen politični cilj. Kot smo dejali, so jih podpirali tudi socialisti, ki so, zvesti naukom Marxa in Engelsa,¹⁴ iskali korenine kriminalitete predvsem v izkoriščevalskih družbenih odnosih, ne pa v zločinski osebnosti posameznika. To je povzročilo, da so v vrsti evropskih držav, kot tudi v deželah, do katerih je segal kulturni in politični vpliv Evrope (zlasti deželah Latinske Amerike), ponovno ukinili smrtno kazen, najpogosteje po daljšem obdobju abolicije de facto.¹⁵

Toda spremembe socialnih in zlasti političnih razmer, ob soočanju teženj po svobodi in reakcije ter ob zaostrovanju razrednega boja, ki je bil povezan z zaostrovanjem nacionalnih in socialnih spopadov ob koncu XIX. in v začetku XX. stoletja, v katerih se je med drugim pričelo pojavljati delovanje anarhistov in teroristov, so ponovno privedle do zaostrovanja represije in uporabe smrtne kazni. Nove smeri gibanja abolicionizma in njegovega širjenja je odprla, pravzaprav samo napovedala, oktobrska revolucija, ki je povsem na začetku privedla do ukinjanja smrtne kazni. V razmerah kontraprevolucije in zaostrovanja notranjih spopadov je obdobje abolicije zelo kratko trajalo, kasneje pa se je spremenilo, ob nekaterih poskusih in iniciativah za ukinjanje smrtne kazni, na predvečer Druge svetovne vojne, v odkrito zlorabo in nasilje, z organiziranjem monstruoznih procesov, ki so se množično zaključevali s sodnimi eksekucijami. Identični procesi mračnjaštva in rasizma, s še bolj množičnimi političnimi eksekucijami, so se dogajali v deželah fašizma, oziroma nacionalsocializma, s tem pa se je področje Evrope približalo situaciji, ki smo jo označili kot obdobje srednjeveškega množičnega masakra. Čas katastrofalne Druge svetovne vojne in obdobje obračunavanja z vojnimi zločinci in sodelavci okupatorja v velikem številu držav neposredno po vojni, z množičnimi obsodbami na smrtno kazen, sta povsem zavrla ideje o ukinjanju smrtne kazni, čeprav so se kmalu po obračunu z zločinci, ki so svoja hudodelstva iz-

vrševali med vojno, ponovno pojavili poskusi abolicije, toda tudi ponovne obnovitve smrtne kazni. Ob prehodu v šestdeseta leta je zlasti Zahodno Evropo ponovno zalil splošni val abolicije, ki ga je v precejšnji meri čutiti še danes.

Preden se lotimo prikaza obstoječih, oziroma pobud za izgradnjo novih mednarodnih instrumentov v zvezi z vprašanjem smrtne kazni, bi bilo smotno v kratkih črtah prikazati stanje in tendence, ki se nanašajo na smrtno kazen, v sodobnem svetu.

6. Po podatkih Združenih narodov je smrtna kazen popolnoma ukinjena v 28 deželah,¹⁶ v 18 deželah pa je omejena na dejanja vojne narave, izvršena v vojnem času, in za nekatera najhujša dejanja, predvsem teroristična. Tako lahko rečemo, da je 46 dežel mogoče uvrstiti med abolicionistične države. V drugih 128 deželah je smrtna kazen ohranjena, čeprav se tudi med retencionističnimi deželami javljajo velike razlike glede razpona predpisovanja in uporabe smrtne kazni. Določeno težavo v oceni obstoječega stanja, ki jo zgoraj podajamo v najbolj grobi klasifikaciji, predstavlja okoliščina, da v nekaterih deželah de iure obstaja smrtna kazen, toda uporabljena ni bila že več desetletij, ponekod tudi več kot 100 let,¹⁷ in jih je mogoče obravnavati kot abolicionistične dežele de facto. Po drugi strani v nekaterih sestavljenih državah, kot so npr. Združene države Amerike ali Avstralija, stanje glede smrtne kazni ni enotno, saj v nekaterih federalnih enotah teh držav smrtna kazen obstaja, medtem ko je v drugih ukinjena. Pri oceni situacije v svetovnih razmerah je treba upoštevati tudi pojave ekstralegalnih in sumarnih eksekucij, ki so bili zlasti značilni v sicer tradicionalno abolicionističnem področju Latinske Amerike, ko je v obračunavanju vojnih hunt s političnimi nasprotniki bilo likvidirano ali je izginilo na desetine, morda tudi na stotine tisočev ljudi. Taki pojavi, ob zelo dinamičnih spremembah zakonodaj, včasih pa tudi pomanjkanje informacij iz najmanj razvitih dežel, v določeni meri izkrivljajo podobo uporabe smrtne kazni, tako da naših podatkov ne moremo jemati kot povsem ažurnih.

¹⁶ Po podatkih organizacije Amnesty International je smrtna kazen do februarja 1987 popolnoma ukinjena v 30 deželah.

¹⁷ Kot primera izstopata Lichtenstein, kjer ni bilo usmrtitve od leta 1795, kot tudi Belgija, v kateri je (z eno izjemo leta 1918) bila zadnja eksekucija izvršena leta 1863.

¹⁴ Karl Marx, Die Todesstrafe, Marx-Engels Werke, Band VIII, Dietz Verlag, Berlin, 1972, str. 507.

¹⁵ Glej posebno Ivan Janković, op. cit. str. 82 do 95.

Vendarle pa je treba poudariti, da najbolj izražena abolicionistična področja predstavljajo dežele Zahodne Evrope in Skandinavije, nato pa dežele Latinske Amerike. Dežele, ki so ukinile smrtno kazen, so izven tega področja povsem redke (Kanada, Kiribati, Salomonovi otoki, Tuvalu, Vanutu, nekatere države Avstralije), medtem ko so Izrael, Fiji, Nova Zelandija in Papua Nova Gvineja omejile uporabo smrtno kazni samo na dejanja vojne narave, izvršena v času vojne.

V Zahodni Evropi so smrtno kazen povsem ukinile Avstrija (1968), Ciper (1985), Danska (1987), Francija (1981), Zvezna Republika Nemčija (1949), Islandija (1928), Luxemburg (1979), Nizozemska (1983), Norveška (1978), Portugalska (1976) in Švedska (1983). Zelo omejeno uporabo smrtno kazni sta ohranili Španija in Italija — samo za dejanja izvršena v vojnem času, kot tudi Irska, Združena Kraljevina, Švica in Malta, kjer je smrtna kazen omejena na dejanja veleizdaje in dejanja izvršena v vojnem času.

V okviru Evropske skupnosti so torej obdržale smrtno kazen Turčija, Grčija in Belgija, s tem, da je zadnja izvršitev smrtno kazni v Belgiji zabeležena leta 1918.

Kot smo že dejali, je drugo širše strnjeno abolicionistično področje področje Latinske Amerike. Gledano historično je za to področje značilna tudi najdaljša zgodovina abolicije smrtno kazni, kajti za razliko od evropskih dežel v večini teh dežel niso obnovili smrtno kazni po razmahu abolicionizma v drugi polovici XIX. stoletja. Tako smrtno kazni ni v Kostariki od leta 1882, v Venezueli od leta 1863, v Ekvadorju od leta 1897. V Argentini in Braziliji je smrtna kazen ukinjena leta 1921 oziroma 1882, toda ponovno je bila uvedena za nasilniška in politična kazniva dejanja povezana z nasiljem s strani vojaških hunt. Prav tako ni smrtno kazni v Dominikanski republiki (od 1966), v Nicaragui (od 1981), v Urugvaju (od 1967), medtem ko je v nekaterih drugih deželah smrtna kazen predpisana samo za omejen krog dejanj — v večini držav Mehike za naklepne umore in ob oteževalnih okoliščinah, v Salvadorju in Čilu za vojna kazniva dejanja in v Peruju za dejanja izvršena v vojnem času.¹⁸ Vendarle ne kaže spregledati naše prejšnje opombe, da podoba stanja v latinskoameriškem področju v veliki meri iz-

krivljajo podatki o organizirani likvidaciji nasprotnikov brez sodnega postopka, v razmerah globokih političnih spopadov, ki so pretresali ali še pretresajo ta kontinent.

Za socialistične dežele sodobnega sveta je značilno, da praviloma ohranjajo smrtno kazen, kot izjemno in skrajnje sredstvo represije, kar je tudi izrecno zapisano v kazenskih zakonikih Sovjetske zveze in Bolgarije. V vrsti socialističnih držav je mogoče to kazen uporabiti tudi za najhujše delikte v škodo družbene lastnine. To je značilno tudi za dve največji socialistični deželi — Sovjetsko zvezo in Kitajsko. Medtem ko se v prvi po najnovjših informacijah pojavljajo iniciative za ukinjanje smrtno kazni za premoženjske delikte,¹⁹ iz druge prihajajo novice o množičnejši eksemplarični uporabi kapitalne kazni za ta dejanja.²⁰ Dodajamo, da na Kubi ni bilo smrtno kazni do leta 1959, ko so jo uvedli za nekatera hujša dejanja proti revoluciji in državi. Do razmeroma kratkotrajnega ukinjanja smrtno kazni je prišlo samo v Sovjetski zvezi — takoj po revoluciji (1917), kot tudi po Drugi svetovni vojni (leta 1947).

7. Znano je, da sodi tudi socialistična Jugoslavija med retencionistične dežele, in da je v naši povojni zakonodaji, kot tudi v starejši zgodovini našega kazenskega prava, smrtna kazen obstajala in še obstaja, čeprav je bilo tako kot v ostalih socialističnih deželah nakazano, da gre za izjemno in skrajnje sredstvo, ki v okoliščinah po revoluciji in nevarnostih s strani kontrarevolucije mora še določen čas obstajati v zakonodaji. Resda je bilo take diskusije mogoče slišati predvsem v skupščini Jugoslavije med razpravo v zvezi s sprejemanjem splošnega dela KZ leta 1947, med drugim pa jih je spodbujala tudi okoliščina, da je prav v tem letu prišlo do popolne odprave smrtno kazni v Sovjetski zvezi. Smrtno kazen je sicer predvideval že Odlok o vojaških sodiščih iz leta 1944 za kazniva dejanja vojnega zločina in sodelovanja z okupatorjem, ki pa je vendarle imel značaj vojnega predpisa. Določbo o smrtni kazni so vsebovali vsi zakoni iz obdobja neposredno po vojni: Zakon o zatiranju nedovoljene trgovine, nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže; Zakon o izzivanju nacionalnega, rasnega in verskega sovraštva

¹⁸ Ricardo Ulate, *The Death Penalty, Some observations on Latin America*, UN CPCJ Newsletter, str. 27–31.

¹⁹ Informacija povzeta iz članka Sofije Keline, »Moskovske novice«, z dne 19. aprila 1987.

²⁰ Navajajo, da je v posameznih letih na Kitajskem izvršeno čez 100 eksekucij.

in razdora; Zakon o varstvu družbene lastnine in lastnine pod upravo države; Zakon o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo, kot tudi Zakon o vrstah kazni. Ti zakoni so bili v veljavi do sprejemanja enotnega kazenskega zakonika iz leta 1951, ki je vključil citirano kazensko zakonodajo, kot tudi številna klasična kazniva dejanja, za katera se je sodilo s pomočjo pravil predvojnega kazenskega prava. Kazenski zakonik iz leta 1951 je pomenil res pomemben korak v utrjevanju zakonitosti, predvsem zaradi opuščanja analogije in uveljavljanja načela »nullum crimen sine lege«. Glede smrtne kazni, ki se je lahko izrekala samo alternativno in sicer za skupno 49 kaznivih dejanj, se ni nič pomembnejšega spremenilo. Najpogostejše je šlo za kazniva dejanja zoper ljudstvo in državo (17 kaznivih dejanj); kazniva dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo (5 kaznivih dejanj); kazniva dejanja zoper družbeno in zasebno premoženje (5 kaznivih dejanj, s tem da je poleg kvalificiranega ropa in velike roparske tatvine smrtno kazen bilo mogoče izreči tudi za grabež kot specifično kaznivo dejanje v škodo družbenega premoženja z elementi tatvine, velike tatvine ali poneverbe), kazniva dejanja zoper javno varnost in premoženje, pod pogojem, da je prišlo do smrti več oseb (pet kaznivih dejanj); kazniva dejanja zoper življenje in telo (dve kaznivi dejanji); zlasti pa kazniva dejanja zoper oborožene sile, od katerih je bilo večino mogoče izvršiti samo v vojnem času (15 kaznivih dejanj). Kot izid temeljite reforme KZ iz leta 1959, ki je pomenila ublaževanje represije (saj je smrtna kazen ukinjena za 12 dejanj in dvignjena starostna meja za izrekanje te kazni), je bila ukinjena kazen dosmrtnega zapora, ki se obravnava kot najustreznejša zamenjava za smrtno kazen. Po drugi strani je bila smrtna kazen uvedena za pet novih dejanj vojne narave, ki jih je mogoče izvršiti samo v vojnem času ali v posebnih okoliščinah. Tako se je zmanjšalo število kapitalnih kaznivih dejanj na 43. Kazen zapora je omejena na trajanje 20 let, zlasti v primerih, ko se ta sankcija uporablja kot zamenjava za dosojeno ali istočasno spremenjeno smrtno kazen.

Ustavna reforma iz leta 1974 je prinesla novi sistem deljene kazenske zakonodaje med federacijo, socialističnimi republikami in avtonomnimi pokrajinama, ki se je pričela izvajati 1. julija 1977. Zaradi narave kaznivih dejanj (kazniva dejanja zoper družbeno ureditev in var-

nost države, zoper mednarodno pravo, zoper oborožene sile in varnost leta letal) največje število kaznivih dejanj, za katera je predpisana smrtna kazen, vsebuje zvezni kazenski zakon. Takih dejanj je skupaj 45, kazenski zakoni republik, oziroma pokrajin, pa predvidevajo po dve (v SR Sloveniji in Hrvaški), oziroma po tri dejanja zoper življenje in telo, oziroma za hude primere ropa ali roparske tatvine. V SR Srbiji so z najnovejšimi spremembami iz leta 1985 predpisali smrtno kazen tudi za hud primer nasilja zaradi nacionalne nestrpnosti. Tako se je seznam kaznivih dejanj, za katera je v naši deželi mogoče izreči smrtno kazen, ponovno povečal in dosegel številko 48, oziroma 49.²¹ Tako so bila v precejšnji meri razočarana pričakovanja, da bomo v luči novo formuliranega ustavnega določila iz drugega odstavka 175. člena Ustave SFRJ (da se lahko smrtna kazen izreče samo za najhujše oblike hudih kaznivih dejanj, kar ustreza formulaciji mednarodne konvencije o človekovih pravicah) pričeli s ponovnim korenitejšim preučevanjem kaznivih dejanj, za katera je nujno treba predvideti smrtno kazen v sodobnih razmerah izgradnje samoupravljanja in socializma v naši deželi.²² Vendarle pa je treba na drugi strani upoštevati tudi okoliščino, da so v naš kazenski zakon inkorporirana tudi vsa t. i. vojna kazniva dejanja, kot tudi kazniva dejanja zoper mednarodno pravo, ki se praviloma lahko kaznujejo s smrtno kaznijo samo, če so storjena v vojnem času, tako je tudi pri vrsti t. i. »političnih kaznivih dejanj«, kar v veliki meri »obremenjuje« KZ SFRJ z inkriminacijami s kapitalno kaznijo.

Pa vendarle ostajamo prepričani, da je obseg predpisovanja smrtne kazni v naši kazenski zakonodaji predimenzioniran, in da bi lahko z ustreznimi primerjalnimi analizami zakonskih tekstov, izhajajoč iz potreb naše stvarnosti, pristopili k reviziji določil, ki vsebujejo smrtno kazen, še zlasti ker je znano, da sodna praksa izreka povprečno po tri smrtne obsodbe letno (v SR Sloveniji ni bila izrečena smrtna kazen od leta 1956), s tem pa smo v svetovnih razme-

²¹ Upoštevali smo kazniva dejanja, ne pa tudi posamezne odstavke teh dejanj, čeprav je včasih v več odstavkih istega dejanja predvidena smrtna kazen. Na drugi strani pa se v našem prispevku nismo ozrli na spremembo KZ iz leta 1973, ker so nova kapitalna dejanja vključena v novi KZ.

²² 6. člen Mednarodne konvencije o državljan-skih in političnih pravicah. Ta konvencija je bila sprejeta z resolucijo Generalne skupščine OZN št. 2200 (XXI) 16. decembra 1966.

rah zelo blizu statusu dežele, ki pripada kategoriji abolicionistov de facto. Toda primerjalne analize de iure, torej naše zakonodaje, še zlasti zvezne, v kateri je za skoraj tretjino obstoječih kaznivih dejanj zagrožena smrtna kazen, ocenjujejo kazensko zakonodajo SFRJ kot izjemno represivno. Pri tem praviloma zanemarijajo analizo sodne prakse in dejansko kazensko politiko naših rednih sodišč, ki kaže drugačno podobo represije v deželi. Pri tem pa se postavlja zelo pomembno in načelno vprašanje, ali smo v naših razmerah pripravljeni, oziroma ali imamo možnosti za načelno in najradikalnejšo potezo — da za kazniva dejanja, storjena v mirnem času, povsem ukinemo smrtno kazen. Določene pobude in izkušnje pri izvajanju kazenske politike, primer de facto abolicije v Sloveniji, pa tudi izjemno majhno število izrečenih in še manjše število izvršenih smrtnih kazni, bi lahko odprle resno razpravo o tem zelo pomembnem vprašanju, čeprav se zavedamo, da so določeni pojavi nasilja in terorizma lahko dovolj utemeljena prepreka za sprejemanje take odločitve.

8. Poudarili smo že, da podobno previdnost do ukinjanja smrtnih kazni izraža večina dežel v svetu. V tem oziru je posebno značilno stanje v deželah Azije in Afrike, torej v nerazvitem svetu, ki ga označujejo izjemno zapletene politične, socialne in ekonomske razmere. Resda smo pokazali, da dileme v zvezi z ohranjanjem ali ukinjanjem smrtnih kazni obstajajo tudi v razvitem svetu, na primer v Združenih državah Amerike. Toda tudi v tej deželi je krog držav, ki so ukinile smrtno kazen, razširjen na severu in severovzhodu, medtem ko se v federalnih enotah južnega pasu smrtna kazen ohranja in celo vztrajno brani, zlasti v zadnjem desetletju, ki ga označuje zaostrovanje represije in konzervativnejša kazenska politika v tej deželi.

Za azijsko in afriško celino je značilno tudi veliko število držav, ki pripadajo islamski kulturi. Tudi nekatere druge socialne kot tudi ekonomske razmere teh celin, ki jih močno prizadeva revščina, s številnimi primeri smrti od lakote, mečejo drugačno luč na temeljno človekovo pravico do življenja, a tudi na vsebino drugih človekovih socialnih, ekonomskih in političnih pravic. Težko je npr., vsaj po naši oceni, pričakovati sprejemanje abolicije za zločince, ki bi v takih razmerah s tatvino najnujnejše hrane povzročili smrt cele družine, za storilce takih

hudodelstev pa bi bila zagotovljena dolgoročna prehrana in osnovne življenjske razmere. Vse to kaže, da moramo o aboliciji smrtnih kazni vedno razmišljati znotraj ustreznih nacionalnih in regionalnih razmer, ter da pristop aboliciji na univerzalnem planu zahteva tudi ustrezne socialne, kulturne in ekonomske preobrazbe.

9. Čeprav je že ustanovna Listina Združenih narodov iz leta 1945 poudarila pravico ljudi in narodov do življenja in svobode, kar so potem razdelali v Mednarodni konvenciji o državljanskih in političnih pravicah in Deklaraciji o človekovih pravicah, so bili Združeni narodi glede vprašanja smrtnih kazni daljši čas le nevturalni opazovalci. Vprašanje smrtnih kazni so sicer postavili v okviru programa OZN za aktivnosti pri preprečevanju in zatiranju kriminalitete leta 1949, na pobudo Mednarodne kazenske in penitenciarne komisije. Toda Komisija za socialna vprašanja ECOSOC je na svoji sedmi seji leta 1951 sklenila, da se vprašanje smrtnih kazni »začasno« umakne iz programa neposrednih aktivnosti. Ta trenutek je nastopil leta 1959, ko je Generalna skupščina s svojo resolucijo 1396 (XIV) z dne 12. novembra 1959 pozvala ECOSOC, naj oživi študijo v zvezi s smrtno kaznijo v zakonodajah in praksi, ki bi zajela tudi preučevanje morebitnih učinkov ukinjanja smrtnih kazni na obseg in strukturo kriminalitete.²³ V zvezi s to, kasneje še enkrat ponovljeno zahtevo, so pripravili dve posebni poročili OZN o smrtni kazni, zadnje je zajelo obdobje od leta 1961—1965.²⁴

S temi pobudami Generalne skupščine in ECOSOC se je pričelo obdobje, v katerem se je OZN, zlasti pa Komisija za preprečevanje in zatiranje kriminalitete, začela bolj aktivno ukvarjati z vprašanji smrtnih kazni ter eventualnih pogojev in možnosti za njeno ukinjanje, svoje aktivnosti pa je utemeljevala na proklamiranih človekovih pravicah do življenja, svobode in varnosti. Cilj resolucij Generalne skupščine OZN 32/61 in ECOSOC št. 1574

²³ United Nations in the Field of Capital Punishment, UN CPCJ Newsletter, str. 2—4; Alenka Selih, Prizadevanje OZN za omejitev oziroma odpravo smrtnih kazni, Pravnik, Ljubljana, Vol. 40, št. 5—7, str. 254—256.

²⁴ Prvo poročilo je bilo pripravljeno pod vodstvom Marc Ancela za obdobje 1956—1960, drugi pa pod vodstvom Norvala Morrisa za obdobje od 1961 do 1965. Kasneje je za VI. Kongres OZN in Generalno skupščino pripravil sekretariat OZN nova periodična poročila o smrtni kazni.

(L), 1745 (LIV), in 1930 (VII), je bil spodbuditi stalno in korenitejše zmanjševanje števila kaznivih dejanj, za katera se v deželah, ki niso ukinile smrtne kazni, lahko izreče ta najtežja kazenska sankcija. Ta vprašanja so bila predmet širše diskusije na VI. kongresu Združenih narodov, ki je bil v Caracasu (Venezuela) leta 1980. Dežele, ki so ukinile smrtno kazen, so se na kongresu zelo dejavno zavzemale za to, da bi dežele članice Združenih narodov pozvali k ukinjanju smrtne kazni s posebno resolucijo kongresa. Toda ker ni bilo doseženo soglasje med delegacijami, so to pobudo oblikovali v aneksu poročila o delu kongresa in naslovili z ostalimi kongresnimi dokumenti na Generalno skupščino Združenih narodov. Na 36. zasedanju Generalne skupščine so ob obravnavi dokumentov Kongresa dežele-abolicionisti ponudile nov predlog: naj se preuči zamisel, da se kot dopolnitev Mednarodne konvencije o državljskih in političnih pravicah pripravi načrt Drugega opcijskega protokola k tej konvenciji, katerega cilj bi bil ukinjanje smrtne kazni. Ta dokument je pravkar v delu in sicer pretežno na podlagi idej iz Evropske konvencije o človekovih pravicah, oziroma dodatnega protokola številka 6,²⁵ ob upoštevanju izkušenj interameriške konvencije o človekovih pravicah.²⁶ To vprašanje, ki ga obdeluje in razčlenjuje Komisija za človekove pravice, operativno pa urešča njena podkomisija, bo ponovno predmet razprave na prihodnjem, 42. zasedanju Generalne skupščine, ki bo v drugi polovici leta 1987.²⁷

²⁵ Prvotna t.i. Evropska konvencija o človekovih pravicah iz leta 1950 ni vsebovala določila o ukinjanju smrtne kazni. Toda po več sestankih ministrov za pravosodje je pripravljen in sprejet Protokol št. 6 k zgoraj navedeni konvenciji, ki v 1. členu vsebuje določilo o ukinjanju smrtne kazni v deželah podpisnicah, v 2. členu pa omogoča ohranjanje smrtne kazni samo v času vojne in v izrednih razmerah. Protokol je 28. aprila 1983 odprt za podpisovanje, pristopilo pa mu je 14 dežel. Glej: The Council of Europe and its Efforts to Promote the Abolition of Death Penalty (Erik Harremoës), UN CPCJ Newsletter, str. 62—64.

²⁶ Interameriška Komisija za človekove pravice je pripravila in sprejela na podlagi Ameriške konvencije o človekovih pravicah t.i. Pakt iz San Hosea (Kostarika) iz leta 1969. V njem, ob prisotnosti že obstoječega abolicionizma, bolj poudarjajo obveznost, da se smrtna kazen ne bo ponovno uvajala.

²⁷ Marc Bossuyt, International Protocols Aiming at the Abolition of Death Penalty, gradivo mednarodnega simpozija, ki je bil v Siracusi od 18. do 22. maja 1987.

Čeprav je zelo težko dati kakršnokoli napoved glede tega dokumenta, ki je zdaj v pripravi, si upamo pripomniti, da kaže komajda pričakovati kaj več od morebiti novega priporočila Generalne skupščine, ki bi bilo podobno prejšnjim resolucijam o doslednem omejevanju smrtne kazni. To pa predvsem glede na to, da je smrtna kazen še vedno globoko zakoreninjena v sodobnih družbenih in pravnih sistemih, zlasti v večini nerazvitih dežel, močne argumente za svoj nadaljnji obstoj pa ima tudi zaradi okrepljenega mednarodnega terorizma in socialnih konfliktov. Vendarle pa priprava načrta Drugega protokola k Mednarodni konvenciji o državljskih in političnih pravicah, vsaj po naših pričakovanjih, ne bo umaknjena s programa nadaljnjih aktivnosti Združenih narodov. Pri tem je treba upoštevati, da v zelo pomembnih svetovnih predelih, se pravi v Zahodni Evropi in Latinski Ameriki, že delujejo zgoraj omenjeni mednarodni instrumenti, ki dežele članice Evropske skupnosti in Konference ameriških dežel pozivajo k ukinjanju smrtne kazni (razen v vojnih in izjemnih razmerah), oziroma k temu, naj je ponovno ne uvajajo, če so jo že ukinile. Slednje velja kot obveznost za dežele ameriške hemisfere, čeprav je treba upoštevati, da so v nekaterih latinskoameriških deželah njihove abolicionistične težnje padle v slabo luč zaradi razširjene zlorabe oblasti, predvsem v obliki obračunavanja z radikalno politično opozicijo z izvensodnimi in ekstralegalnimi eksekucijami. To je po drugi strani zganilo mednarodno javnost in Organizacijo Združenih narodov, predvsem Komisijo za človekove pravice in Komite za preprečevanje in zatiranje kriminalitete, k novim aktivnostim v smeri preprečevanja ekstralegalnih in sumarnih eksekucij. Na pobudo omenjene Komisije in Komiteja je ECOSOC s svojo resolucijo 1984/50 z dne 25. maja 1984 postavil garancije, ki jih je treba zagotoviti za varstvo pravic tistih oseb, ki jim grozi smrtna kazen. Pri tem se poudarja, da te garancije, ki temeljijo na Mednarodni konvenciji o državljskih in političnih pravicah ter na izkušnjah razvitejših sistemov kazenskega postopka, nikakor ne preprečujejo preučevanja in iskanja poti za popolno ukinjanje smrtne kazni. Ponovljena je zahteva, da se smrtna kazen lahko predpiše in izreče samo za res najhujše zločine, pripravljena pa so tudi posebna priporočila glede na postopek z dopolnilnimi garancijami za osebe, ki so obtožene kapitalnih kazni-

vih dejanj, še zlasti če je na nižjih instancah bila izrečena smrtna kazen. Poleg tega je ECOSOC s svojo resolucijo 1984/50 pozval VII. Kongres Združenih narodov (Milano, 1985), naj se zavzame za uresničevanje teh garancij v praksi, kar je dejansko na programu tekočih aktivnosti Komiteja in Komisije za človekove pravice.²⁸

Čeravno vprašanja povezana s preprečevanjem ekstralegalnih in sumarnih eksekucij, kot tudi uveljavljanje sprejetih garancij, za katere dežele članice pozivajo, naj jih zagotovijo osebam, ki jim je izrečena ali pa jim grozi smrtna kazen, ne predstavljajo neposredne dejavnosti za ukinjanje smrtne kazni, je očitno, da gre za

²⁸ Glej uradno poročilo o delu VII. Kongresa OZN za preprečevanje kriminalitete in postopek s prestopniki (Publikacija OZN, prodajna številka E. 86. IV. 1.).

napore Združenih narodov za pomembno omejevanje kapitalnih dejanj in izvrševanja smrtne kazni. Vendar pa je v sedanjem trenutku treba temeljno pozornost nameniti poskusu Organizacije združenih narodov, da z izdelavo in sprejetjem Drugega opcijskega protokola k Mednarodni konvenciji o državljanskih in političnih pravicah, doseže pomemben korak k ukinjanju smrtne kazni. Temu namenu, ki se v zelo zapletenih socialnih in političnih razmerah uresničuje korak za korakom, prispevajo tudi utemeljena in poglobljena preučevanja in razpravljanja o teh, kot je pokazala zgodovina, temeljnih etičnih vprašanjih človeštva. To zahteva od ljudi sodobne civilizacije po eni strani realističen pristop, po drugi strani pa optimizem in podporo aktivnostim za učinkovitejšo zaščito človekovih pravic, vključno s temeljno, pravico do življenja.

Prevedel Zoran Pavlović

UDC 343.25

Death Penalty — the State and Perspectives

Cotić dr. Dušan, Retired Judge of the Supreme Court, Beograd

On the occasion of the jubilee of Prof. Katja Vodopivec, our well-known criminologist, the author considers some of the basic controversies concerning capital punishment. After a brief display of retentionist and abolitionist arguments for and against the death penalty, the author reaches back into history, paying special attention to the Enlightenment, the period in which capital punishment was abolished for the first time, and to revolutionary movements of the past and the present century which have seen the death penalty several times abolished and established again. After making an overview of the present situation concerning the

state of the death penalty in the world, the author states that Yugoslavia is in practice almost an abolitionist state de facto, while an analysis of its legislation reveals it to be very repressive. The author then focuses on current endeavours made by the UN for the diminishment and final abolition of the death penalty in the world. Here he especially emphasizes the importance of the Second Option Protocol to the International Convention on Civil and Political Rights, which a special commission has been preparing just now for discussion in the UN assembly.